

TALABALARINING PEDAGOGIK MODERINIZATSIYA SHAROITIDA KASBIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

Ergasheva Barno Ziyavitdin qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
2-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7241508>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Pedagogika Universtiteti talabalarining rivojlanish sharoitida qanday kompetensiya ega bo'lishliklari hususida so'z boradi. Bo'lajak pedagoglar uchun egallanishi lozim bo'lgan pedagogik sifat va kasbiy tayyorgarlik mazmuni yoritilgan.

Kalit so'zlar: moderinizatsiya, kompetensiya, intellekt, kasbiy tayyorgarlik, ehtiyoj, rivojlantirish

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ

Аннотация. В данной статье рассматриваются развития компетенции студентов педагогических Вузов. Выделены педагогические качества и содержание профессиональной подготовки, которую необходимо приобрести будущим педагогам.

Ключевые слова: модернизация, компетентность, интеллект, профессиональная подготовка, потребность, развитие.

IMPROVING THE PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF PEDAGOGICAL MODERNIZATION

Abstract. This article deals with the competences of Pedagogical University students in the conditions of development. Pedagogical quality and content of professional training that should be acquired for future pedagogues are highlighted.

Key words: modernization, competence, intellect, professional training, need, development.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasida Oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, Oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida "Oliy ta'limni 2030- yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi" farmoni tasdiqlandi.[1] Bu Konsepsiyada Prezidentimiz Oliy ta'lim tizimini rivojlantirishning strategik maqsadlari va ustuvor yo'nalishlarini belgilash lozimligi bayon etilgan.

Shundan kelib chiqadiki, bugungi kunda davlatimiz shiddat bilan rivojlanayotgan bir paytda zamonaviy o'z ustida ishlaydigan tarbiyachilar qanday bo'lishi kerak bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi, ularning kasbiy kompetensiyasi, mehnat bozorida raqobatbardoshligi, kasbiy harakatchanligi, faol hayoti va kasbiy pozitsiyasi, rivojlantirishga ko'maklashish uchun u qanday o'zgarishi kerak? degan savollar barchamizni o'ylantirishi va mulohaza chorlashi lozim. Bugungi kunda pedagogika universitetining vazifasi ta'lim sohasi uchun professional mobil va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashdan iboratdir. Zamon bilan hamnafas bo'lgan bir davrda insonning kasbiy harakatchanligini oshirish kasbiy faoliyatning an'anaviy sohalarida sezilarli o'zgarishlar, axborot va ma'lumotlar almashish bilan

bog'liq. Pedagogika universiteti talabalarining kasbiy harakatchanligini rivojlantirish zarurati kasbiy kompetentsiyani saqlashning murakkabligi bilan belgilanadi. Kasbiy kompetensiya bugungi kunda tubdan farq qildi. Zamonaviy professional – bu mehnat bozorida raqobatbardoshligini saqlab qolishga imkon beradigan ma'lum bir "vakolatlar portfeli" ga ega bo'lgan xodim hisoblanadi.

Hamma narsani biladiganlar emas, balki tezroq o'rganadigan va shu bilan har qanday "qidiruv" ga imkon qadar tezroq javob berish imkoniyatiga ega bo'lganlar ko'proq raqobatbardoshdir. Bundan tashqari, bugungi kunda pedagogika universiteti bitiruvchilarining kasbiy faoliyatida o'zgarishlar ro'y bermoqda va an'anaviylar bilan bir qatorda yangi funktsiyalar paydo bo'ladi. Bundan kelib chiqqan holda, pedagogika oliy o'quv yurti bitiruvchisining raqobatbardoshligi uning ma'lum bir fan yo'nalishi bo'yicha tayyorgarligi va ijtimoiy rivojlanish darajasi bilan belgilanadi. Pedagogik o'quv jarayonidagi kompetensiyalar (o'zini ko'rsatish, boshqa odamlar bilan munosabatlarni o'rnatish, tashabbuskorlik, mas'uliyat va boshqalar). Bunday mutaxassisni tayyorlash uchun ta'limning maqsadlari, natijalari, mazmuni, tashkiliy tuzilishiga yondashuvlarni o'zgartirish kerak. Pedagogik universitetda kasbiy tayyorgarlik natijasi nafaqat yuqori malakali va yuksak intellektli mutaxassislar, balki o'z ishlari uchun mas'uliyatni his qiladigan, o'zi va o'zgalar uchun oqibatlarini tushunadigan, axloqiy fazilatlarini va dunyoqarashi zamonaviy jamiyat talablari va talablariga javob beradigan kadrlarni ishlab chiqarishlari lozim. Bugungi kunda pedagogika oliy o'quv yurti talabalarini nafaqat o'z kelajagiga balki ixtisoslik, shuningdek, umumiy ishlash, jamoada ishlash, jamoaga bo'ysunish va unga rahbarlik qilish, mehnatni ilmiy tashkil etish, muloqot qilish qobiliyati va bag'rikenglik kabi hislatlar bilan bitirmoqliklari kerak

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Xalqaro tajribaga asoslangan, mahalliy pedagogika va psixologiya yutuqlarini e'tiborsiz qoldirib, kompetensiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirish o'zini oqlamaydi. Shuni ham yodda tutish kerakki, ta'limning integral konstruksiyalarini ilmiy asoslashda chet el olimlari P.Ya.Galperin, A.N.Leontyev, S.L.Rubinshteyn ishlariga tayanganlar. Professionallik va kompetentlik bir-biriga o'hshash bo'lsada, har xil ma'noga ega bo'lgan atamalardir. Professionallik deganda nafaqat ma'lum bilimlar, balki mehnatga bo'lgan munosabat, ishning o'ziga xos xususiyatlari tushuniladi. Rivojlangan kompetensiyalar darhol seziladi, chunki professional pedagog o'z ko'nikmalarini rivojlantirishga harakat qiladi, muayyan maqsad va natijalarga erishishga intiladi, ishchan qadriyatlar ishlab chiqaradi va bular odatda ish jarayonining standartiga mos keladi. Kompetentlik esa biroz murakkab mazmunga ega, sababi, nafaqat bilimlarning mavjudligini, balki shu bilan birga ularni qo'llash qobiliyatini ham taqozo etadi. Kompetentlik faqat keng qamrovli baholash va kuzatish paytida aniqlanishi mumkin. O'qituvchining kompetentligini shakllantirish uchun asosiy narsa bu maxsus kasbiy ta'limdir. Kelajakda amaliyotda olingan bilim va ko'nikmalar boshlang'ich kompetensiya darajasini to'ldiradi. Bularning barchasi formula shaklida taqdim etilishi mumkin: Kompetentlik = Bilaman + Qila olaman + Istayman + Men qilaman. Kasbiy kompetensiya shakllanishi bosqichma-bosqich va doimiy tarzda amalga oshiriladigan jarayondir.[2]

A. Zimnyaya [3] asosiy kompetensiyalarni ijtimoiy deb tasniflaydi va asosiy ijtimoiy kompetensiyalarning uchta katta sinfini belgilaydi: 1) shaxs sifatida shaxsning o'zi bilan bog'liq kompetensiyalar; 2) shaxs va ijtimoiy sohaning ijtimoiy o'zaro ta'siri bilan bog'liq kompetensiyalar; 3) inson faoliyati bilan bog'liq kompetensiyalar. Asosiysi, u "inson hayotining

barcha jabhalarida namoyon bo'ladigan, uning ijtimoiy va kasbiy hayotining to'liq qiymatini ta'minlaydigan" kompetentsiyalarni (kompetentsiyalarni) ko'rib chiqadi.

A. X. Shklyar, M. V. Ilyin, E. M. Kalitskiylarning ishlarda kompetentsiyaga asoslangan yondashuvning asosiy toifalarining mohiyati va munosabatlari muammosi asoslab berilgan. Mualliflar kasb-hunar ta'limi tizimida "kasb" tushunchasining mohiyatini ochib berishga semantik yondashuvdan kelib chiqib, uning semantik sohalari (axborot, huquqiy, faoliyat-texnologik, antropologik) mazmunini aniqlab berdilar va ularning kesishishidan foydalangan holda asoslab berdilar. umumiy va maxsusni aniqlash asosida "kasbiylik", "kompetentlik", "malaka", "kompetentlik" tushunchalarining mazmuni va o'zaro munosabati Ular to'g'ri ta'kidlaganlarki, malaka ob'ektivlashgan, kompetentsiya esa professionallikning subyektiv shaklidir. Mualliflarning asoslashlaridan kelib chiqadiki, kompetentsiya, malaka kabi, kasbiy mahoratning umumlashtirilgan xarakteristikasi bo'lib, mutaxassisning kasbiy faoliyat muammolarini hal qilishga tayyorligining yuqori darajasini ko'rsatadi.

Bugungi kunda ta'lim jarayoni doirasida yopiq bo'lib, u turli xil ijtimoiy munosabatlarning butun majmuasini o'z ichiga oladi, ko'p qirrali ta'lim makonini tashkil etadi, unda talabalar kasbiy va shaxsiy muammolarni hal qilishda amaliy tajriba orttirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Muvaffaqiyatli o'quv natijasi ortida albatta o'quv jarayoni yotadi. Tadqiqotchi D.Dvayer [4] ta'lim jarayonini tashkil etishda o'zgarishlarni keltirib chiqaruvchi omillarning uch guruhini ta'riflaydi:

- yangi texnologiyalarni qo'llash bilan bog'liq bo'lgan ta'lim kontekstini o'zgartirish;
- o'zgarishlarga ko'nikish uchun ketadigan vaqt, chunki dastlab o'qituvchilar o'quv jarayonining o'ziga emas, balki o'zgarishlarning tafsilotlariga, texnologiyalarning xususiyatlariga e'tibor qaratadilar;

- o'qituvchilarni o'zgarishlarni amalga oshirishga tayyorlash, chunki kimdir o'zgarishlarni tezroq o'rganadi va qabul qiladi, kimdir sekinroq.

Talabalarining kasbiy tayyorgarlik natijalarini ularni pedagogika universitetini bitirib tashkilotga borganda ish faoliyatiga kirishganda ko'rishimiz mumkin. Yuqoridagi fikrlarni hisobga olgan holda, universitetda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligidagi asosiy o'zgarishlar quyidagilar bilan bog'liq bo'ladi, deb taxmin qilish mumkin:

- uni individuallashtirish, bu har bir talaba uchun kasbiy va shaxsiy muammolarni hal qilishda noyob amaliy tajribaga ega bo'lish,

- qiziqishlar, ehtiyojlar va boshqalarni amalga oshirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish;

- universitetning ta'lim maydonining kengayishi hisobiga uning amaliy yo'nalishini, o'zgaruvchanligini kuchaytirish

Demak, zamonaviy kuchli, bilimli talabalarni zamonaviy bilimli o'z kasbining kuchli mutaxassisi tarbiyalaydi. Shunday ekan zamonaviy pedagogda talabalar uchun bilim berishda bunday kompetensiyalarning mavjudligi haqida gapirganda, aytmoqchimanki, eng avvalo, haqiqiy pedagogik faoliyatni va uni boshqarish faoliyatini ajratish qobiliyatini shakllantirish kerak.

Buni 2 guruhga ajratgan holda ko'rishimiz mumkin:

- 1) o'quv va kognitiv faoliyatini tashkil etish va boshqarish bo'yicha kompetensiyalarning mavjudligi (tashkilot) bugungi kunda puxta tayyorgarlikni talab qiladigan ko'p qirrali, murakkab jarayon;

2) pedagogik ishlarni jadallashtirish sharoitida o'z kasbiy va pedagogik faoliyatini tashkil etish va boshqarish bo'yicha vakolatlarining mavjudligi (vaqtni boshqarish, turli xil hujjatlar va hujjatlarni rasmiylashtirish, texnik vositalardan foydalanish va boshqalar. Bugungi kunda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar va modernizatsiya hozirgi kun va kelajak uchun loyiha mavjudligi haqida har tomonlama bilimni talab qiladigan kadrlar malakasini oshirishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, universitet ta'limini modernizatsiya qilish va rivojlantirish dasturlari qanchalik muvaffaqiyatli bo'lsa, shuncha natijalarga erishish mumkin. Cheklovchi holatda, bu dunyoning umumiy ilmiy manzarasi, ijtimoiy-madaniy nuqtai nazardan esa, bu "bilimlar jamiyati" bo'lib, unda "rivojlanayotgan zamonaviylik" va oldindan ko'rish mumkin bo'lgan sivilizatsiya istiqboli o'zini ko'rmoqda. Biroq, qabul qilinadigan asosiy qarorlar ta'lim tizimini modernizatsiya qilish dolzarb muammolarni hal qilish yoki mavjud amaliyotni takomillashtirishning yanada samarali usullarini topish bilan bog'liq. [5]

NATIJARLAR

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, istiqbolli tahlil mantig'i pedagogik ta'limni modernizatsiya qilish sharoitida pedagogika universiteti talabalarining kasbiy tayyorgarligidagi o'zgarishlar quyidagicha ifodalanishi mumkin:

1. Pedagogik ta'limni modernizatsiyalash sharoitida uning asosiy o'zgarishlarini aks ettiruvchi pedagogika oliy o'quv yurti talabalarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning hozirgi holatini modellashtirish.

2. Pedagogika oliy o'quv yurti talabalarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish istiqbollari stsenariysi: pedagogik ta'limni modernizatsiyalash sharoitida pedagogika oliy o'quv yurti talabalarining kasbiy tayyorgarligidagi o'zgarishlarning moslashuv, modernizatsiya va innovatsion tendentsiyalarining tavsifi.

3. Istiqbolli baholash: xavflarni aniqlash, pedagogik va pedagogik ta'limni modernizatsiyalash sharoitida pedagogika oliy o'quv yurti talabalarining kasbiy tayyorgarligidagi o'zgarishlarning ijtimoiy ta'siri.

MUHOKAMA

Zamonaviy ilmiy va uslubiy adabiyotlarda biz kompetentsiyalarning integratsion xususiyatlarini o'rganamiz, xususan: –shaxsning mas'uliyatni bo'yniga olish, har qanday qarorlarni birgalikda qabul qila olish qobiliyati bilan bog'liq ijtimoiy kompetensiya; – jamiyatdagi hayotni tartibga soluvchi va murosasizlik tuyg'ularining tarqalishining oldini olishga qaratilgan, shuningdek, boshqa madaniyat, til va din vakillari bo'gan odamlar bilan yashashga odamning tayyorligini alohida tushunishga yordam beradigan kompetensiya; – insonning zamonaviy ijtimoiy hayotda va kasbiy faoliyatida muhim bo'gan yozma va og'zaki muloqot qobiliyatiga ega bo'ishini belgilaydigan kompetensiya; – yangi texnologiyalarni o'zlashtirish muhim bo'gan innovatsion axborot jamiyatining paydo bo'ishi bilan bog'liq kompetensiya; – insonni nafaqat tanlangan kasbida, balki shaxsiy va jamoadagi hayotida, hayotiy faoliyati davomida bilish qobiliyatini amalga oshiradigan kompetensiya. Shuni ham ta'kidlash kerakki, kompetentlik, insoniy muloqotning barcha turlarida, aloqa bo'yicha sheriklar adekvatliligining uchta asosiy darajasiga erishishni o'z ichiga olishi mumkin, xususan: kommunikativ; interfaol; sezgir. Shuningdek, har qanday sohada mutaxassisning ustuvor ma'naviy-axloqiy tamoyillaridan biri bo'gan professional kompetensiya tamoyiliga murojaat qilish kerak. Shuni ta'kidlashni istardikki, bo'ajak o'qituvchining kasbiy mahorati bir qator maxsus tarkibiy qismlardan iborat bo'ishi mumkin,

XULOSA

Xullas, kompetentlikga asoslangan yondashuvning maqsadi zamonaviy ta'lim nuqtai nazaridan kelib chiqqan holda, mutaxassisning nazariy bilimlari va uni amaliy qo'llash o'rtasidagi uzilishni engishga intilishdir. Shuning uchun zamonaviy o'quv jarayoni amaliyotda qo'llanilishi qiyin bo'lgan bilimlarni talabalarga berishdan iborat emas, aksincha shu bilimlarni dolzarb kasbiy muammolarni hal qilish uchun safarbar etish, shuningdek o'quv jarayonida bu kabi muammolarni talabalarning o'zlari mustaqil ravishda hal qilishlari uchun sharoit yaratishdan iborat bo'lishi kerak. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishning barcha xususiyatlarini to'liq o'rganish uchun quyidagi qator jihatlarga e'tibor qaratish lozim: - ta'lim-tarbiya jarayonida milliy, ma'naviy va tarbiyaviy qadriyatlarga talabalarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishning muhim omili sifatida qarash; - bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish uchun ularda yuqori darajadagi kommunikativ va psixologik to'siqlarni kamaytirishga doir maxsus bilimlar tizimini shakllantirish; - bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslarini aniqlash masalasini hal qilish; - ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish xususiyatlarini hisobga olgan holda kasbiy pedagogik ta'lim sharoitida ushbu jarayonning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash maqsadga muvofiqdir.

REFERENCES

1. Prezident SH.Mirziyoyevning Oliy ta'limni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risidagi farmoni PF-5847.
2. Tojiboeva G.R., Pulatova D.T. Pedagogik kompetentlik: nazariya va amaliёт. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 1 | ISSUE 3 | 2020. ISSN: 2181-1385. Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2020:
3. Zimnyaya I.A.Klyuchevie kompetensii -novaya paradigma rezultata obrazovaniya // Visshee obrazovanie segodny
4. Д. Дуайер. Организация учебного процесса. 1995. - № 3. - С. 110-116.
5. Байденко В.И. Компетенции в профессиональном образовании (к освоению компетентностного подхода) // Высшее образование в России. - 2004. - № 11. - С. 3-13.